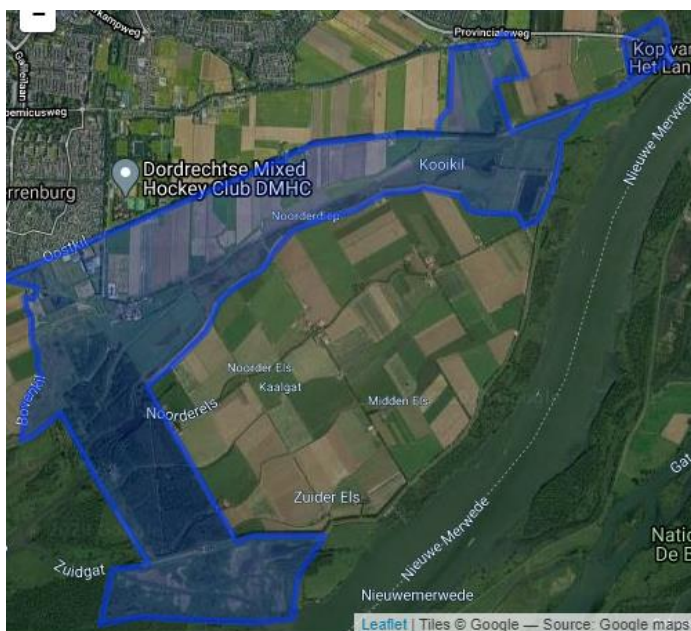

De balans opmaken voor libellen in de Nieuwe Dordtse Biesbosch [NDB]

Leo Marinissen

In dit artikel wil ik de draad oppakken van het artikel “Pionierende libellen in de NDB”, dat ik voor de Spindotter van het 1^e kwartaal 2019 schreef. We zijn inmiddels twee seizoenen verder en het is een goed moment om de balans op te maken. Met name 2019 was ronduit spectaculair, maar ook in 2020 was er genoeg te zien.

DNB is aangelegd om een verbindingzone te worden tussen de Sliedrechtse Biesbosch en de Elzen/Dordtse Biesbosch. Vanaf het oosten bij de Kop van het land is er een heel stelsel van sloten en plassen aangelegd die het rivierwater, dat met een hevel in het gebied wordt gebracht, verdeelt. Het deel in het oosten heeft de diepe bezinkplas en het al bestaande gebied rond de Oostkil. In het midden zijn diverse ondiepe plassen en plas/drasgebieden. In het westen zijn er vooral sloten en twee kleinere plassen. Verschillende van deze wateren zijn ondiep en warmen snel op, wat voor soorten als de Tengere grasjuffer, Zwervende heidelibbel en Vuurlibbel gunstig is. Veel van deze plassen vallen echter droog in de warme zomers zoals die van 2019 en 2020. De vegetatie in nagenoeg het hele gebied is nog jong en open. Eigenlijk is alleen het gedeelte rondom de Oostkil dichter begroeid. Dan is er ook nog wat voorheen het Noorderdiep was en dat langzaam van oost naar west stroomt. Het stroomt de Elzen Noord in. Daar werden in 2017 en 2018 de sloten uitgegraven en werden de oevers veel minder steil. Al in 2018 werden er Bruine korenbouten gezien; in 2019 breidde deze soort zich uit en in 2020 konden ze bijna in de gehele Elzen worden waargenomen. Alles bij elkaar een gebied met veel potentie voor libellen.

Hierboven als blauw wat op waarneming.nl wordt aangemerkt als Nieuwe Dordtse Biesbosch. De Elzen en de Tongplaat horen hier ook bij. In dit artikel wordt met name het nieuwste gedeelte besproken; dat van de Kop van het land tot aan de Oude veerweg.

Wat maakte 2019 een spectaculair jaar?

In april 2019 werd de DNB onder water gezet. Het duurde een week of twee en overal waar het moest en kon was het water in het gebied aanwezig. Al heel snel vonden diverse vogelsoorten dit voor hen geschikte gebied. Lepelaars vielen heel goed op, Georde futen maakten een stillere entree. Diverse soorten libellen waren in 2018 al in het gebied en

deze konden vanaf medio mei weer gezien worden. Op 6-7 mei wordt ook de eerste Tengere grasjuffer gezien. Een redelijk zeldzame soort die als echte pionier juist in nieuwe gebieden opduikt. In 2018 werden er al enkele exemplaren gezien, maar in 2019 ging het qua aantallen en verspreiding echt los. Overal waar er ondiepe plasjes met vrij open, lage vegetatie is, werd deze juffer gevonden. Hieronder een kaart waar deze soort in 2019 en 2020 gezien werd.

Op dit kaartje staan alle waarnemingen van de Tengere grasjuffer in 2019 en 2020. Dit soort kaartjes zijn door filters te gebruiken op waarneming.nl te maken en geven een goed beeld.

Eerst op 14 mei en dan op 22 mei werd, een voor deze omgeving zeldzame soort, waargenomen in de NDB. In een sloot aan de westkant bevond zich een Bruine winterjuffer. Met blauw boven op de ogen, wat duidt op een volwassen exemplaar. Deze soort komt vooral voor bij plassen en vennen op de zandgronden in het zuiden en oosten van ons land en in de duinen van Zuid Holland. Een vers ogend exemplaar werd op 9 juli in de DNB gezien. Die zomer zal de soort nog enkele keren worden waargenomen in de wijken Dubbeldam, Wielwijk en Stadspolders.

Op 9 juni werd de eerste Zwervende heidelibel waargenomen. Het was de voorbode van talrijke waarnemingen in het gehele gebied. Enerzijds komt dat omdat de Zwervende heidelibel als pionier in 2018 het gebied al heeft gevonden en er zich voortplantte. Anderzijds was er een invasie vanuit zuid Europa. In enkele dagen streken tientallen exemplaren neer in de DNB. De soort heeft een hele korte ontwikkelingscyclus van een paar maanden en vooral in september werden er veel verse, net uitgeslopen exemplaren gezien.

Ook op 9 juni 2019 werd de eerste Vuurlibel in de NDB gezien. De soort werd waargenomen in het gehele gebied. Uiteraard eerst verse exemplaren, later ook de opvallende felrode mannetjes. Deze soort plant zich sinds 1993 in Nederland voort en werd pas in 2010 voor het eerst gezien op het Eiland van Dordrecht. Anno 2020 is hij te vinden in het gebied achter Wilgenwende, de Elzen en de gehele NDB. Het is een soort die profiteert van de klimaatopwarming en zich steeds noordelijker voortplant.

Bruine winterjuffer - Copula

Zwervende heidelibel

Vuurlibel met een beschadigde vleugel

Ruim een week later, op 17 juni 2019 werd de volgende bijzondere soort gezien: de Zuidelijke keizerlibel (*Anax parthenope*). Deze grote libel komt uit dezelfde familie als de Grote keizerlibel (*Anax imperator*), die op het gehele eiland van Dordrecht te zien is. De Zuidelijke keizerlibel is goed te onderscheiden van de Grote keizerlibel; een bruin achterlijf met net achter de vleugels een blauwe vlek (zadel). Op de afbeeldingen zijn de verschillen duidelijk.

Ook deze libel breidt zich onder invloed van de klimaatverandering naar het noorden uit. In 2006 was de eerste voortplanting in Nederland. Deze soort werd voor 2019 slechts incidenteel gezien op het Eiland van Dordrecht, maar met 83 waarnemingen in 2019 was het bijna gewoon om hem tegen te komen. Hoewel er copula's en ei afzet zijn waargenomen werd de soort in 2020 veel minder gezien (25 x). De komende jaren zullen we zien of het wel of geen blijver is.

17 juni 2019 was een bijzondere dag, de Zadellibel de meest spectaculaire soort van dat jaar werd namelijk ook die dag voor het eerst gezien in de Nieuwe Dordtse Biesbosch.

Grote keizerlibel (M)

Zuidelijke keizerlibel (M)

Zadellibellen komen voor in de landen ten zuiden van de Middellandse zee en zwermen heel af en toe uit over heel Europa. Dat was wat er gebeurde in 2019. Op 9 juni werd de eerste van honderden exemplaren gezien. Binnen enkele dagen waren er waarnemingen uit heel Nederland. Die 17^e juni werd een eerste exemplaar gezien in het westelijke gedeelte van de NDB boven de twee plasjes die daar zijn. In de ca. drie weken daarna volgden er veel meer waarnemingen verspreid over de hele NDB. Er werden copula's gezien en ook werd de ei afzet, die bij deze soort in tandem plaats vindt, gezien. Die ei afzet vond plaats in de ondiepe plasjes, die onder invloed van de warme en droge zomer flink werden opgewarmd. De soort heeft een hele korte ontwikkelingscyclus. Van eitje, naar larve, naar

een libel die maar net twee maanden later uitsluit. Dat gebeurde rond 1 september. Er werden met zekerheid negen larvehuidjes gevonden (KD Dijkstra en A Kop). Daarmee was de DNB een van de zeven gebieden in Zuid-Holland waar deze dwaalgast zich had voortgeplant. Waar de verse libellen heen zijn gegaan is onbekend.

In een korte periode waren er dus meerdere zeldzame, tot zeer zeldzame libellen te zien in een heel nieuw gebied dat ca. 1 x 4 km meet. Daarnaast waren er veel exemplaren van de gewone soorten te zien.

Hoe ging het verder in 2020.

Half september 2020 kunnen we vaststellen dat het een goed libellenjaar was op het eiland van Dordrecht. Niet zo spectaculair als in 2019. Desalniettemin werden er zo'n 34 soorten gezien in de DNB en de Elzen. Daar waren eenmalige waarnemingen van de Kanaaljuffer (1^e voor het Eiland van Dordrecht), de Zuidelijke glazenmaker, de Zuidelijke heidelibel bij, maar ook flink wat waarnemingen van soorten die het steeds beter doen als de Bruine korenbout, de Smaragdlibel, Zuidelijke keizerlibel en de Weidebeekjuffer (meerdere waarnemingen in het oostelijk deel van de DNB). Verder konden van soorten als de Steenrode, -bloedrode-en bruinrode heidelibellen, Gewone oeverlibel, Lantaarntje, Watersnuffel, Grote- en kleine Roodoogjuffer, Paardenbijter, Grote keizerlibel, Glassnijder, Viervlek en Platbuik veel exemplaren worden gezien.

De Zadellibel is in 2020 in heel Nederland slechts twee maal met zekerheid waargenomen en dat was ver van Dordrecht. De Vuurlibel is een blijver; ook in 2020 werden er ca. 80 gezien in de DNB.

Het is een robuuste soort, die bij veel soorten wateren voorkomt. De kleine pioniersjuffer, de Tengere grasjuffer deed het ook in 2020 goed.

De soort werd met name aangetroffen op een paar plekken met ondiep water en open vegetatie. Wat opviel was dat er net als in 2019 ook in 2020 een uitsluippiek was in mei en in juli. Bij een plasdrasgebiedje vlak bij de Oostkil werden in mei in een week tijd ca. 30 exemplaren gezien, waarvan veel vers. Medio juli waren dat er zelfs bijna 40, waarvan meer dan de helft die dag zijn uitgeslopen. Dat doet de vraag rijzen of hier sprake is van twee generaties. Zolang de juiste biotoop in de DNB aanwezig is, zal deze fraaie juffer te zien zijn.

) *Tengere grasjuffers* (links M -

rechts copula

Van de andere pionier, de Zwervende heidelibel werden er in 2020 veel minder gezien. Er waren wel verse exemplaren en rond een plas vlak bij de Elzen werden op 20 juni verspreid rond de oever acht volwassen exemplaren gezien.

De Bruine winterjuffer werd in 2020 niet in de NDB gezien, wel een enkele maal in de Elzen. Gek genoeg werden ze in augustus op ca. acht plaatsen in de wijken aangetroffen. Waarnemingen in de tuin. Ik vraag me dan af hoeveel er zijn die niet worden gemeld. Na twee jaar NDB kunnen we wat betreft libellen wel vaststellen dat het gebied een grote aanwinst is. Het grote aantal van rond de 30-35 soorten (in heel Nederland ca. 65) en de aantallen van deze soorten in een groot en divers gebied maken het aantrekkelijk om er op uit te gaan. Er is ruimte voor meer; de komende jaren opletten of de Kanaaljuffer en de Blauwe Breedscheenjuffer er gaan komen.

Ei afzet in tandem door Zadellibellen - foto Bertus van Rooijen

Tabel 1 - **Waterjuffers** die op het eiland van Dordrecht voorkomen of in 2019-2020 zijn gezien

Weidebeekjuffer	<i>Calopteryx splendens</i>
Gewone pantserjuffer	<i>Lestes sponsa</i>
Houtpantserjuffer	<i>Chaloclestes viridis</i>
Bruine winterjuffer	<i>Sympecma fusca</i>
Azuurwaterjuffer	<i>Coenagrion puella</i>
Variabele waterjuffer	<i>Coenagrion pulchellum</i>
Watersnuffel	<i>Enallagma cyathigerum</i>
Grote roodoogjuffer	<i>Erythromma najas</i>
Kleine roodoogjuffer	<i>Erythromma viridulum</i>
Kanaaljuffer	<i>Erythromma lindenii</i>
Lantaarntje	<i>Ischnura elegans</i>
Tengere grasjuffer	<i>Ischnura pumilio</i>
Vuurjuffer	<i>Pyrrhosoma nymphula</i>

Tabel 2 -Echte libellen die op het eiland van Dordrecht voorkomen of in 2019-2020 zijn gezien

Blauwe glazenmaker	<i>Aeshna cyanea</i>
Bruine glazenmaker	<i>Aeshna grandis</i>
Vroege glazenmaker	<i>Aeshna isoceles</i>
Zuidelijke glazenmaker	<i>Aeshna affinis</i>
Paardenbijter	<i>Aeshna mixta</i>
Grote keizerlibel	<i>Anax imperator</i>
Zuidelijke keizerlibel	<i>Anax parthenope</i>
Zadellibel	<i>Anax ephippiger</i>
Glassnijder	<i>Brachytron pratense</i>
Smaragdlibel	<i>Cordulia aenea</i>
Metaalglanslibel	<i>Somatochlora metallica</i>
Rivierrombout	<i>Gomphus flavipes</i>
Platbuik	<i>Libellula depressa</i>
Viervlek	<i>Libellula quadrimaculata</i>
Bruine korenbout	<i>Libellula fulva</i>
Gewone oeverlibel	<i>Orthetrum cancellatum</i>
Vuurlibel	<i>Crocothemis erythraea</i>
Bloedrode heidelibel	<i>Sympetrum sanguineum</i>
Bruinrode heidelibel	<i>Sympetrum striolatum</i>
Steenrode heidelibel	<i>Sympetrum vulgatum</i>
Zwervende heidelibel	<i>Sympetrum fonscolombii</i>
Zuidelijke heidelibel	<i>Sympetrum meridionale</i>

Alle foto's van Leo Marinissen zijn gemaakt in de Elzen of in de Nieuwe Dordtse Biesbos
Foto's van de Zadellibel van Bertus van Rooijen

Literatuur: Libellen van Europa - veldgids van KD Dijkstra - De Nederlandse libellen deel 4 van de Nederlandse fauna. Verder is op waarneming.nl heel veel informatie (ook veel data) te achterhalen.